Žene u crkvi: biblijski pregled

F. F. Bruce

F. F. Bruce · Njemački prijevod: Hans-Jörg Ronsdorf · travanj 2021. · revidirano u listopadu 2026.

„Women in the Church: A Biblical Survey“, Christian Brethren Review 33 (1982): 7-14.

O autoru: Frederick Fyvie Bruce, poznat kao ***F. F. Bruce*** (* 12. listopada 1910. u Elginu, Škotska; † 11. rujna 1990. u Buxtonu, Derbyshire, Engleska), bio je škotski evanđeoski teolog, kojega neki autori nazivaju jednim od najutjecajnijih novozavjetnih stručnjaka u britanskoj teologiji 20. stoljeća.

Bruce je bio sin evangelizatora iz pokreta Braće i cijeli je život bio aktivan član otvorene Braće (Open Brethren), iako nije prihvaćao dispenzacionalizam, koji pripada nauku pokreta Braće.

Godine 1959. postao je na Sveučilištu u Manchesteru profesor biblijske znanosti i egzegeze „John Rylands“. Na tom je položaju vodio više disertacija iz biblijskih studija nego ijedan drugi profesor njegova naraštaja. Pripisuje mu se vrlo veliko poznavanje Biblije; studenti tako pripovijedaju da je na predavanjima napamet citirao i hebrejski i grčki izvorni tekst kao i nekoliko engleskih prijevoda Biblije.

U osobnom je stavu bio poznat kao evanđeoski kršćanin. Bio je oduševljeni podupiratelj evanđeoskog studentskog pokreta InterVarsity i više od 20 godina (1956.–1978.) savjetodavni suizdavač časopisa Christianity Today.

Za razliku od većine evanđeoskih kršćana svojega naraštaja, na temelju svojega tumačenja Pavlovih poslanica bio je odlučan borac za ravnopravnost žena u crkvenoj službi.

Na njemačkom nije bilo previše publikacija. U moje je mladosti najpoznatija bila „Die Glaubwürdigkeit der Schriften des Neuen Testamentes“ (Vjerodostojnost spisa Novoga zavjeta), 1976. Koga zanimaju njemačke publikacije, može ovdje pretraživati antikvarijat:

„F. F. Bruce“ – kupiti rabljene, antikvarne i nove knjige (booklooker.de)

Uvodne napomene

Pojava kulturne uvjetovanosti i s njom povezanih prilagodbi uvijek se iznova prikazuje u samoj Bibliji. Vidimo izraelske nomade kako iz pustinje prelaze u sjedilački zemljoradnički život Kanaana; vidimo kako to seljačko zemljoradništvo pod monarhijom ustupa mjesto gradskom gospodarstvu usmjerenom na trgovinu. Sa svim nepravdama protiv kojih su se tužili veliki izraelski proroci. Vidimo prilagodbu nakon progonstva životu kao dijelu velikoga, dobro organiziranog carstva – najprije perzijskoga, zatim helenističkoga, zatim rimskoga. Čak i unutar (vremenski) uskih granica Novoga zavjeta vidimo kako se evanđelje presađuje iz svoje židovske i palestinske matrice u pogansku okolinu sredozemnoga svijeta. U tom pogledu osobito upada u oči Ivanov način. Dok čuva izvorno evanđelje o Kristu, njegovu trajnu i sveopću valjanost izražava novim jezičnim stilom za publiku koja se znatno razlikuje od one kojoj je najprije bilo navješćeno.

Jedna od glavnih briga pismoznanaca i farizeja u vrijeme našega Gospodina bila je primijeniti na svoje suvremenike zakonik koji je izvorno bio dan u posve drukčijem obliku života. Zakon o suboti, primjerice, bio je sročen s obzirom na jednostavno pastirsko ili zemljoradničko gospodarstvo, u kojem je „rad“ bio jasno shvaćen pojam. No koje su vrste djelatnosti spadale pod zabranu „rada“ u složenijoj situaciji na

početku kršćanske ere? Pismoznanci su vidjeli da je potrebna podrobna definicija kako bi ljudi dobili jasno usmjerenje: u jednoj od njihovih škola utvrđeno je trideset i devet kategorija „rada“, a sve su bile zabranjene u subotu.

To je bio jedan način pristupa problemu kulturne uvjetovanosti; Isusov je put bio drukčiji. On se radije vraćao temeljnim načelima: svaka vrsta radnje koja je promicala izvornu svrhu zapovijedi ispunjavala ju je; svaka vrsta radnje koja je ometala tu izvornu svrhu kršila ju je. Ali na ljudima je bilo da sami odluče koje radnje promiču izvornu svrhu, a koje je ometaju: on nije htio davati točne propise.

Evanđelja pokazuju suprotnost između puta pismoznanaca i Isusova puta u odnosu prema Starom zavjetu. Kasnija povijest Crkve, sve do našega naraštaja, pokazuje istu suprotnost u odnosu prema Novom zavjetu i u različitim pokušajima da se njegova načela primijene na promjenjive situacije. Crkveno pravo, nazivalo se izričito tako ili ne, primjer je puta pismoznanaca – predaje starješina.

S kulturnom uvjetovanošću svakako treba računati kad vječna poruka Novoga zavjeta danas dobiva našu praktičnu pozornost. Mjesna i vremenom uvjetovana situacija u kojoj je ta poruka prvi put prenesena mora se uzeti u obzir ako trebamo prepoznati što je zaista njezina trajna poruka. Osobito onda kad želimo naučiti kako je iznova primijeniti u mjesnim i vremenom uvjetovanim okolnostima naše vlastite kulture.

Kod misionara koji evanđelje donose u zemlje s drukčijom predajom od njihove vlastite to smatramo samorazumljivim. Čak i uz našu trenutnu i svjetsku umreženost kulturni šok ostaje stvarnost – stvarnost koja ide u oba smjera. Pođimo na sličan način od toga da će nam osjetljiva svijest o kulturama u kojima su se evanđelja i poslanice najprije pojavili pomoći da te dokumente razumijemo u njihovu vlastitom okruženju. Kako bismo zatim od njih imali koristi i u svojem vlastitom životnom okruženju.

I. U STVARANJU

Temeljni je nauk pripovijesti o stvaranju da je Bog, kad je stvorio čovjeka (Adama) kao svoju sliku, stvorio njih kao muškarca i ženu (Post 1,27).

U pripovijesti iz Post 1 ne postavlja se pitanje prvenstva, a još manje nadmoći. U Post 2 žena je (vremenski) oblikovana nakon muškarca, da bude „pomoć koja mu odgovara“ – a ne, kako je to izrazio jedan kasniji tumač, „on za Boga samoga, ona za Boga u njemu“. (Vremensko) prvenstvo muškarca u toj pripovijesti o stvaranju ne znači njegovu nadmoć. Na svaku tvrdnju u tom smjeru moglo bi se odgovoriti protuargumentom da ono što je posljednje stvoreno okrunjuje djelo – ali ni jedan ni drugi argument ne vodi cilju.

II. U PADU U GRIJEH

U pripovijesti o padu u grijeh, a ne u pripovijestima o stvaranju, prvi se put spominje nadmoć jednoga spola nad drugim. I ovdje nije riječ o urođenoj nadmoći, nego o nadmoći koja se vrši silom. Stvoriteljeve riječi Evi, „Za svojim ćeš mužem žudjeti, a on će vladati nad tobom“ (Post 3,16), znače da u našem grješnom ljudskom stanju muškarac iskorištava prirodnu ženinu žudnju za njim kako bi njome vladao i potčinio je. ***Potčinjenost žene doista je simptom pale naravi muškarca.***

Ako Kristovo djelo uključuje nadvladavanje posljedica pada u grijeh, onda je učinak njegova djela za oslobođenje žene očit.

III. U NOVOM STVARANJU

(a) Isusov stav i nauk

Isus se rodio u kulturi u kojoj su dominirali muškarci. Neke njezine temeljne pretpostavke potkopavao je tiho i neizravno. Njegovo postupanje s pitanjem razvoda, primjerice, ne pokazuje samo njegovo stalno pozivanje na temeljna načela; njegov najvažniji praktični učinak bilo je uravnoteženje neravnoteže koja je teško išla na štetu žena. Njegovi su učenici muškarci to odmah prepoznali, kako pokazuje njihova reakcija. „Ako se muž ni pod kojim uvjetima ne smije razvesti od svoje žene“, mislili su, „bolje je ne ženiti se“ (Mt 19,10).

Iz činjenice da su svi prvotni apostoli, njih dvanaest, bili muškarci ponekad su se izvodili neopravdani zaključci. Ali u stvarnosti su učenici našega Gospodina muškarci bili žalosna slika pokraj njegovih učenica, osobito u njegovim posljednjim satima; a upravo je ženama najprije povjerio povlasticu da prenesu vijest o njegovu uskrsnuću.

Prema ženama se posve prirodno i nesputano odnosio kao prema pravim osobama. Svoj je nauk predavao pozornim ušima i srcu Marije iz Betanije, dok je baš jednoj Samarijanki otkrio narav pravoga klanjanja. Njegovi učenici, koji su ga tako zatekli kod zdenca, bili su iznenađeni što razgovara sa ženom: za vjerskog učitelja takvo je što u najboljem slučaju bilo gubljenje vremena, a u najgorem duhovna opasnost.

(b) Pavlov stav i nauk

U mnogim Pavlovim upućivanjima na njegove suradnike, bili muškarci ili žene, ***ne naznačuje se nikakva razlika u službi ili položaju.*** Među potonjima sjećamo se Febe, đakonice (ne đakonise!) crkve u Kenhreji (Rim 16,1-2), koja je time što je neoštećeno donijela Poslanicu Rimljanima učinila neprocjenjivu uslugu sveopćoj Crkvi. I Evodije i Sintihe iz Filipa, koje Pavao hvali kao žene koje su rame uz rame s njim radile za evanđelje, zajedno s Klementom i drugima (Fil 4,3). Pavao naziv „apostol“ upotrebljava šire nego Luka, a možda među njih ubraja čak barem jednu ženu, ako je osoba spomenuta u Rim 16,7 uz Andronika Junija, žena (kako je to razumio Ivan Zlatousti), a ne Junijas, muškarac.

Gledano sa stajališta Pavlova odgoja, on izriče revolucionarnu misao kad izjavljuje da „u Kristu Isusu … nema ni Židova ni Grka, ni roba ni slobodnjaka, ni muškarca ni žene“ (Gal 3,28). Već je u njegovo vrijeme židovska jutarnja molitva vjerojatno sadržavala mjesto na kojem pobožni muškarac zahvaljuje Bogu što je stvoren kao Židov, a ne kao poganin, kao slobodnjak, a ne kao rob, kao muškarac, a ne kao žena. Sve su tri povlastice time izbrisane: koliko god bile stvarne u židovstvu Pavlova vremena – u Kristu su ukinute. U židovstvu su samo osobe muškog spola na svojem tijelu primale vidljivi pečat saveza s Abrahamom; posljedica je Pavlova evanđelja bez obrezanja da se ukida svaka takva vjerska povlastica muškaraca u odnosu na žene. Sve do danas među ortodoksnim Židovima broj potreban da bi sinagogalna zajednica mogla donositi odluke iznosi deset slobodnih muškaraca; ako nije prisutno deset muškaraca, bogoslužje ne može početi. (Usput, možemo biti sretni što za kršćanska okupljanja imamo manje strog broj „dvojice ili trojice“, pri čemu se ništa ne kaže o tome jesu li to muškarci ili žene.) Pavao pak očekuje da kršćanske žene imaju odgovornu ulogu na okupljanjima crkve. A kad iz brige za javni red traži da pokriju glavu kad mole ili prorokuju, ***veo je znak njihove ovlasti da na taj način vrše svoju kršćansku slobodu – a ne znak da netko drugi ima vlast nad njima.***

Ništa od onoga što Pavao na drugim mjestima kaže o sudjelovanju žena u bogoslužju ne može se razumjeti u smislu koji bi proturječio tim načelnim izjavama. To vrijedi za prividna ograničenja njihove javne

slobode u 1 Kor 14,34 („žene neka šute u crkvama“) i u 1 Tim 2,11 („žena neka uči u tišini, u svoj podložnosti“). Doista su postavljena kritička pitanja o tekstu 1 Kor 14,34-35 (koji „zapadna“ predaja smješta iza 40. retka) ili o neposrednom autorstvu pastoralnih poslanica. Dokazi nisu dovoljni da se 1 Kor 14,34-35 ukloni iz autentičnog teksta; zabrana izrečena u tim recima odnosi se na postavljanje pitanja koja podrazumijevaju sud o proročkim izjavama (barem na to upućuje njihov kontekst). Što se tiče pastoralnih poslanica, primili smo ih kao kanonsko Pismo, a to vrijedi i za 1 Tim 2,9-15. Sklon sam složiti se s Ivanom Zlatoustim, koji je grčki Novi zavjet čitao na svojem materinskom jeziku, da u 1 Tim 2,9-10 stoji uputa (koja dalje razvija nauk iz 1 Kor 11,2-16) da odjeća i ponašanje žena trebaju biti primjereni kad sudjeluju u javnoj molitvi. U 11. i 12. retku tog poglavlja ženama se ipak sasvim izričito ne daje dopuštenje da poučavaju ili upravljaju. Važnost dvaju argumenata – (a) da je Adam stvoren prije Eve i (b) da je Eva doista bila prevarena, dok je Adam znao što čini kad je prekršio Božju zapovijed – nije odmah očita. Nisam baš zadovoljan tezom da je ono prvo rani primjer načela prava prvorođenstva, koje priznaje posebna prava prvorođenca.

Egzegeza nastoji odrediti značenje teksta u njegovu prvotnom okruženju. Ali kad egzegeza obavi svoj posao, naša primjena teksta treba izbjegavati postupanje s Novim zavjetom kao s knjigom pravila. Kad tekst Novoga zavjeta primjenjujemo na vlastitu situaciju, ne moramo s njim postupati onako kako su pismoznanci u vrijeme našega Gospodina postupali sa Starim zavjetom. ***Ono što je bilo zamišljeno kao smjernica za vjernike u određenoj situaciji ne bismo smjeli pretvoriti u zakon koji obvezuje za sva vremena.***[1] (Općenito je priznato da se propisi o udovicama, koji stoje kasnije u Prvoj poslanici Timoteju, danas ne moraju doslovno provoditi, iako bi se njihovo bitno načelo i dalje trebalo poštovati.) ***Ironičan je paradoks kad se od Pavla, kojemu je bilo toliko stalo do toga da svoje obraćenike oslobodi ropstva Zakona, za kasnije naraštaje napravi zakonodavca. Sloboda Duha, koja se u određenoj situaciji može sačuvati nizom smjernica, u novoj situaciji može zahtijevati drukčiji postupak.***

Naravno, postavlja se pitanje po kojim se mjerilima može sigurno razlikovati između elemenata u apostolskim poslanicama koji imaju mjesnu i prolaznu valjanost i onih koji imaju sveopću i trajnu valjanost. Pitanje je preveliko da bi se ovdje opširno raspravljalo. ***Kad je riječ o Pavlovim spisima, pouzdanu smjernicu ipak daje njegovo strastveno naglašavanje slobode – prave slobode za razliku od duhovnog ropstva s jedne strane i moralne raspuštenosti s druge. Ona glasi: što god u Pavlovu nauku promiče pravu slobodu, ima sveopću i trajnu valjanost***; što god se čini da ograničuje pravu slobodu, odnosi se na mjesne i prolazne uvjete. (Primjerice, da prijeđemo na drugo tematsko područje, ograničenja slobode kršćanina ili kršćanke u pitanju hrane uvjetovana su društvom u kojem se on ili ona upravo nalazi; a i ta su ograničenja izraz nadređenog načela da se uvijek vodi računa o dobru drugih.)

Pozivanje na temeljna načela u našoj primjeni Novoga zavjeta moglo bi zahtijevati priznanje da su darovi, kad ih Duh po svojoj suverenoj volji daje pojedinim vjernicima, namijenjeni tome da se vrše na dobro cijele crkve. Kad bi očito uskraćivao darove poučavanja ili vodstva kršćanskim ženama, onda bismo to trebali prihvatiti kao dokaz njegove volje (1 Kor 12,11). ***Ali iskustvo pokazuje da on te i druge darove „bez razlike u cijenjenju“ daje jednako muškarcima i ženama*** – naravno, ne svim ženama, kao ni svim muškarcima. ***Utoliko je nezadovoljavajuće zadovoljiti se nečim između ili kompromisom u tom pitanju službe žena, po kojem im je dopušteno moliti i prorokovati, ali ne i poučavati ili voditi.***

Dopustite mi da dodam da pozivanje na ta temeljna načela u našoj primjeni Novoga zavjeta zahtijeva da se ne smije učiniti ništa što ugrožava jedinstvo mjesne crkve. Tko Pismo razumije onako kako se naznačuje u ovom prilogu, neka ima slobodu tako ga tumačiti. Ali neka ne forsiraju tempo niti pokušavaju

nametnuti svoje razumijevanje Pisma dok to razumijevanje ne naiđe na opće prihvaćanje u crkvi. A kad do toga dođe, neće ga biti potrebno nametati.

IV. SVEĆENIŠTVO ŽENA

Najnovije rasprave o primanju žena u svećeničku službu u Engleskoj crkvi i sličnim zajednicama uvelike proizlaze iz shvaćanja kršćanskog svećeništva koje mi ne dijelimo. U tim su raspravama mnogi otvoreno priznali da žene u Crkvi smiju obavljati praktički sve službe koje obavlja pastor slobodne crkve. Jedino što žena ne smije činiti jest slaviti euharistiju.

Pojam svećeništva koji se podrazumijeva u takvom stajalištu jest pojam odijeljenoga staleža u koji se svečano posvećuju određeni izabrani muškarci. Isključivanje žena iz togređenja brani se mnoštvom argumenata, od kojih su neki manje uvjerljivi od drugih. Bez prisutnosti i djelovanja takvoga zaređenog svećenika, tvrdi se, bogoslužje Večere Gospodnje je neregularno, ako ne i nevaljano.

Pa, mogli bismo reći da je to pitanje koje se nas ne tiče: vjerujemo u svećeništvo svih vjernika; ne priznajemo nikakav ograničeni svećenički red. Bi li onda bilo u redu da na nekom od naših bogoslužja Večere Gospodnje žena zahvali za kruh i razlomi ga prije nego što se podijeli okupljenima? Pretpostavljam da bi neka naša braća – možda nevoljko – ženi prije dopustila sve drugo nego to. (Ispričavam se ako im činim nepravdu; ali to je dojam koji ponekad imam.) Ali zašto? Zahvaljivanje i pripremno lomljenje kruha za stolom svećeničke su radnje samo utoliko što ih osoba koja ih obavlja čini kao predstavnik ostalih ondje prisutnih vjernika, koji vrše svoje zajedničko svećeništvo. Ali ne kao zastupnik Krista, koji je stvarno prisutan za svojim stolom i ne treba nikoga da ga zastupa. Zašto ne bi i kršćanska žena, koja dijeli naše zajedničko svećeništvo, obavila takvu predstavničku radnju u ime svojih suvjernika jednako kao i kršćanin muškarac? ***To nije retoričko pitanje; volio bih dobiti biblijski odgovor.***

Na nekim našim konferencijama za žene, kako su mi rekli, žene vrlo stručno oblikuju svaki drugi dio programa; ali za bogoslužje Večere Gospodnje smatra se poželjnim dovesti jednoga ili dvojicu muškaraca kao alibi da ga vode. To nije krivnja organizatorica; one ipak dobro znaju da bi neke njihove sestre bile odvraćene od sudjelovanja kad bi njihovi duhovni vođe pretpostavili da žene vode bogoslužje Večere Gospodnje.

J. N. Darby zacijelo nije bio feminist, ali je imao snažnu crtu zdravoga razuma. Smatrao je pomalo neprikladnim da žena čak i samo započne pjesmu, „ali nemam ništa protiv“, dodao je, „ako to čini skromno“. No kad su ga pitali smiju li kršćanske žene u odsutnosti muškaraca zajedno blagovati Večeru Gospodnju, rekao je: „Kad bi tri žene bile na pustom otoku, ne bih znao zašto ne bi zajedno lomile kruh ako to čine privatno.“ Time je pokazao svoj zdravi razum. Dakako, teško bi to mogle činiti drukčije nego privatno kad bi bile same na pustom otoku; a ima i drugih pustih otoka koje ne okružuje voda.

V. PREDAJE I PRAKSE BRAĆE

Spomen J. N. Darbyja mogao bi stvoriti dojam da je pokret Braće – za razliku (npr.) od kvekera – od početka bio sklon dominaciji muškaraca. Ne zaboravljam onu izabranu gospođu, Theodosiju, vikontesu Powerscourt, ali i ona je „znala svoje mjesto“.

Dva su čimbenika održavala takav stav: s jedne strane trajna visokocrkvena predaja u našem pokretu (Braće), s druge strane pismoznanski duh (da ne kažemo legalizam) naše primjene Pisma.

Bilo je doista izvanrednih iznimaka. Skupštinu Braće u ulici Hohenstaufenstraße u Berlinu osnovala je Toni von Blücher (potomkinja Wellingtonova suborca kod Waterlooa) s nekoliko žena istomišljenica. Kad se jedan muškarac pridružio njihovoj zajednici, bio je (za razliku od njih) toliko nenadaren da njegova prisutnost nije ništa promijenila u njihovu postupanju. A znam i za jednu skupštinu Braće na sjeveroistoku Škotske – u Rhynieju, Aberdeenshire –, koja je u posljednjoj četvrtini devetnaestoga stoljeća uporno ustrajala u tome da ženama kao i muškarcima daje slobodu služenja. U mladosti sam upoznao vrlo staru gospođu, gospođu Lundin-Brown, koja je ljeta obično provodila u našem kraju. Njezino kršćansko djelovanje sezalo je daleko prije probuđenja 1859. godine, a uživala je zajedništvo Braće usprkos svojem žaru u javnom naviještanju evanđelja. U vrijeme kad sam je poznavao bližila se stotoj godini i više nije mogla nastaviti s propovijedanjem, ali nije dala da je spriječe da glasno sudjeluje u molitvenim sastancima u najtradicionalnijim skupštinama Braće na sjeveru Škotske. Stara gospođa nepokolebljive volje može se izvući sa svime!

Takvo vršenje slobode u to vrijeme nije bilo tipično za većinu denominacija. Ali stavovi devetnaestoga stoljeća skloni su opstajati ondje gdje se jasno ne razlikuju od načela prvoga stoljeća.

ZAKLJUČAK

Ono što je na početku ovog eseja rečeno o kulturnoj uvjetovanosti u ranijim vremenima vrijedi i za naše današnje vrijeme. I mi smo kulturno uvjetovani, samo to ne primjećujemo. Pokret za oslobođenje žena uvjetovao je ne samo naše prakse nego i naš rječnik. Ali u tako važnoj stvari kao što je ova koju sada razmatramo bilo bi šteta kad bismo dopustili da na naše mišljenje i praksu utječu suvremeni svjetski pokreti, a ne vodstvo Duha. On danas svoju oslobađajuću riječ govori muškarcima i ženama po službi našega Gospodina i njegova sluge Pavla. ***Ta služba, ta oslobađajuća riječ, za nas je ukorijenjena na stranicama Pisma: ispravno se služiti Pismom znači čuti što Duh po njemu govori crkvama dvadesetoga stoljeća, a jednako tako slušati ono što je rekao crkvama prvoga stoljeća.***

Iz jednog pogovora o F. F. Bruceu: iako njegova crkvena predaja nije baš stajala u prvim redovima pokreta za oslobođenje žena, vjerovao je u puno sudjelovanje žena i muškaraca u svakom vidu crkvene službe kao i u svim područjima javnoga i privatnoga života. ***„Osobno ne bih mogao odobriti stajalište koje u crkvenoj službi pravi načelnu razliku između muškaraca i žena … Ako je, kako evanđeoski kršćani općenito vjeruju, kršćansko svećeništvo povlastica u kojoj imaju udjela svi vjernici, ne može biti razloga da kršćanska žena svoje svećeništvo ne vrši pod istim uvjetima kao kršćanin muškarac.“***

Njemački prijevod: Hans-Jörg Ronsdorf, 9. travnja 2021., hj-ronsdorf@t-online.de

Izvor: © 1982 Partnership (http://www.partnershipuk.org/). Objavljeno uz ljubazno dopuštenje.

Za internet priredio u prosincu 2007. Robert I. Bradshaw. http://www.biblicalstudies.org.uk/

Bilješke

1. Napomena njemačkog prevoditelja: Biblijom ne bismo smjeli rukovati kao kuharicom, kako sam nedavno čuo u jednoj propovijedi, nego Riječ živjeti kao smjernicu u slobodi Duha i u živom odnosu sa živom Božjom Riječju (Logosom), Isusom Kristom.